

ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ: ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ, ΕΞΤΡΕΜΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑ (του Πέτερ Κρεκό)

✘ Σε αυτούς τους καιρούς της κρίσης, ανθούν τα σενάρια καταστροφής και οι προαναγγελίες του τέλους του κόσμου. Σε ορισμένες περιοχές, θεωρείται πως η πολιτική αναστάτωση στην Ευρώπη σηματοδοτεί μια επιστροφή στην δεκαετία του 1930. Αλλά η ρητορική που ισχυρίζεται πως τα αυξανόμενα οικονομικά προβλήματα θα οδηγήσουν στην επιστροφή φασιστικών και αυταρχικών καθεστώτων, είναι απλοϊκή και λανθασμένη, για τουλάχιστο δύο λόγους.

– **Πρώτον**, η σημερινή ακροδεξιά διαφέρει από τους προγόνους της τής δεκαετίας του 1930. Οι ακροδεξιοί ριζοσπάστες, ιδίως της δυτικής και της βορείου Ευρώπης, έχουν μετακινηθεί από τον παραδοσιακό φασισμό. Είναι αξιοσημείωτο πως πιο «αυθεντικές» μορφές εξτρεμισμού γεννιούνται στην ανατολική και την νότια Ευρώπη, όπου ορισμένοι αναζωπυρώνουν ορισμένες αυταρχικές εθνικές παραδόσεις και «παίζουν» με κάποια προπολεμικά σύμβολα και ρητορικά σχήματα. Χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις το κραυγαλέα αντισημιτικό «κίνημα για μια καλύτερη Ουγγαρία» (Jobbik) και η ελληνική «Χρυσή Αυγή» (ΧΑ). Αλλά απέχουμε ακόμα πολύ από το να μπορούμε να μιλάμε για πορεία προς τον εκφασισμό.

– **Δεύτερον**, δεν μπορούμε να λέμε πως η άνοδος ορισμένων λαϊκιστικών και ακραίων δυνάμεων στην Ευρώπη οφείλεται αποκλειστικά στην οικονομική κρίση. Οπουδήποτε η άκρα δεξιά κατόρθωσε να έχει επιτυχίες, αυτό οφείλεται περισσότερο στην πολιτική και την κουλτούρα, παρά στην οικονομία. Υπάρχουν χώρες όπου η κρίση ήταν πολύ ήπια κι όμως είχαμε άνοδο ακροδεξιών κινημάτων (π.χ. στην Σουηδία ή την Φιλανδία) και χώρες που η κρίση τις έπληξε πραγματικά σκληρά, αλλά δεν διαπιστώθηκε καμία αξιοσημείωτη κίνησή τους προς τον λαϊκισμό

ή τον εξτρεμισμό (π.χ. η Λετονία ή η Λιθουανία).

Η ιδέα πως η Ευρώπη κινείται συνολικά προς τον φασισμό και τον αυταρχισμό λόγω της κρίσης είναι λανθασμένη και αβάσιμη. Το πρόβλημα δεν είναι η οικονομία. Από την άλλη, αυτό σημαίνει πως το αυξανόμενο πρόβλημα του λαϊκισμού και του εξτρεμισμού δεν πρόκειται να λυθεί αυτομάτως, ακόμα κι αν ξεπεραστεί η κρίση.

Λοιπόν, ποια είναι η αιτία;

Αυτό που είναι πρόδηλο στις περισσότερες από τις τελευταίες σχετικές έρευνες στην Ευρώπη, είναι πως βιώνουμε μια γενικευμένη απογοήτευση από το παραδοσιακό αντιπροσωπευτικό σύστημα και τους θεσμούς του. Αυτό οφείλεται στο ότι όλο και περισσότεροι ψηφοφόροι συναισθάνονται πως οι αιρετοί τους πολιτικοί αντιπρόσωποι δεν είναι ικανοί να επιλύσουν να πιο κρίσιμα προβλήματά τους, είτε αυτά είναι διαχειριστικά και οικονομικά (π.χ. τα προβλήματα της ευρωζώνης), είτε κοινωνικά και πολιτιστικά (π.χ. συγκρούσεις σχετικά με την μετανάστευση και την κοινωνική ένταξη). Επιπλέον, μερικές φορές οι Ευρωπαίοι πολιτικοί προβαίνουν σε κινήσεις που σκανδαλίζουν την κοινή γνώμη ως προκλητικά ελιτιστικές -όπως π.χ. η προσφορά «πακέτων σωτηρίας» σε διάφορα κράτη-μέλη της ευρωζώνης ή η υιοθέτηση βημάτων προς ακόμα περισσότερη ευρωπαϊκή ενοποίηση, παρά τον αυξανόμενο αντιευρωπαϊσμό.

Υπάρχουν δύο ομάδες ψηφοφόρων που είναι εξαιρετικά ευάλωτες σε αντιπολιτικά συναισθήματα: όσοι ψηφίζουν για πρώτη φορά και οι νέοι, συχνά αναποφάσιστοι, ψηφοφόροι. Το κοινό στοιχείο αυτών των δύο (αλληλεπικαλυπτόμενων) ομάδων είναι πως είναι εξαιρετικά δύσπιστες με τους πολιτικούς και την πολιτική εν γένει, και επιθυμούν να αποστασιοποιούνται από τα πολιτικά κόμματα. Αυτοί οι ψηφοφόροι μπορεί να καταφύγουν σε νέα λαϊκιστικά, και μερικές φορές ακραία κινήματα, που εκφράζουν αντισυστημικά συναισθήματα και προβάλλουν εύληπτο πολιτικό λόγο και ηχηρά συνθήματα (όπως οι όροι «γυφτοέγκλημα» και «πολιτικάντικο έγκλημα» που λάνσαρε στην Ουγγαρία το Jobbik,

για να εκφράσει την αντιπάθειά του προς τις μειονότητες και την πολιτική ελίτ).

Τι μπορούν όμως να κάνουν τα κατεστημένα κόμματα προκειμένου να προλάβουν και να αντιμετωπίσουν την αυξανόμενη απήχηση λαϊκιστικών και κάποτε ακραίων κινημάτων που τους «ρουφάνε» τους ψηφοφόρους τους;

Θα μπορούσαμε να εκφράσουμε τέσσερις γενικές συστάσεις:

1. Αποκτήστε στενότερη επαφή με το εκλογικό σώμα

Η αυξανόμενη απέχθεια προς την αντιπροσωπευτική δημοκρατία που σαρώνει την Ευρώπη μπορεί να τιθασευτεί μόνο αν οι εκλογείς νιώσουν πως η πολιτική ασχολείται με τα προβλήματά τους. Η προσωπική επαφή είναι σημαντική. Οι ακραίες λαϊκιστικές δυνάμεις οικοδομούν την κομματική τους βάση με άξονα την αντιδιαστολή τους στην δήθεν διεφθαρμένη πολιτική ελίτ, που είναι παντελώς αποξενωμένη από το εκλογικό σώμα. Συνήθως το πετυχαίνουν αυτό μέσω της ανάπτυξης ισχυρών κινημάτων βάσης και της έντονης προσωπικής επαφής με τους ψηφοφόρους τους - ιδίως σε μέρη όπου οι ψηφοφόροι αυτοί νιώθουν πως οι πολιτικοί τους εκπρόσωποι αδιαφορούν παντελώς για την τύχη τους. Αυτό δίνει στους λαϊκιστές και τους ακραίους πελώριο πλεονέκτημα επί των απόμακρων κατεστημένων κομμάτων. Στην Ουγγαρία και την Σλοβακία τα ακροδεξιά κόμματα κατέβαλαν επίμονες και σημαντικές προσπάθειες να αποκτήσουν ισχυρά ερείσματα (ακόμα και με την οικοδόμηση παραστρατιωτικού τύπου οργανώσεων) σε περιοχές με έντονη παρουσία τσιγγάνων, ώστε να αυτοπαρουσιαστούν ως οι μόνοι προστάτες του λαού κατά του «γυφτοεγκλήματος».

2. Γίνετε πιο λαϊκιστές (με την καλή έννοια)

Τα ακροδεξιά κόμματα κατηγορούνται συχνά για τον «λαϊκισμό» τους, αν και σε πολλές περιπτώσεις αυτές οι κατηγορίες απλά κρύβουν τον φθόνο για την αποτελεσματικότητα της ρητορικής και της πολιτικής τους δράσης, που με την σειρά του οφείλεται σε έναν πολιτικό λόγο που απευθύνεται στο συναίσθημα των πολιτών και είναι απλός, κατανοητός και σαφής. Αλλά αυτά τα χαρακτηριστικά του «λαϊκισμού», καλά θα έκαναν να προσπαθήσουν

να τα αποκτήσουν όλες οι δημοκρατικές πολιτικές δυνάμεις. Αν τα κεντρώα κόμματα μπορούσαν να γίνουν και αυτά «λαϊκιστικά» υπ' αυτή την έννοια (να γίνουν δηλαδή πιο ειλικρινή, ευκολονόητα, ακτιβιστικά και με σαφέστερο πολιτικό στίγμα) θα περιόριζαν με μεγαλύτερη ευκολία την απήχηση του ακροδεξιού λαϊκισμού στους νέους -και τους μεγαλύτερους. Σε μια σειρά κρατών, σαν την Μεγάλη Βρετανία, την Ουγγαρία και την Ελλάδα, ορισμένα νεοσύστατα ακροδεξιά κινήματα μοιάζουν πολύ καλύτερα προετοιμασμένα για να απευθυνθούν στους απολιτικούς ή αναποφάσιστους νεολαίους και τους πρωτόβγαλτους ψηφοφόρους που ακόμα δεν έχουν διαμορφώσει τις πολιτικές τους απόψεις. Αξιοποιούν πολύ αποτελεσματικές στρατηγικές κινητοποίησης, σαφείς και εντυπωσιακούς συμβολισμούς, ηχηρές κατηγορίες κατά των αντιπάλων τους και ευκολονόητα και προκλητικά μηνύματα, απλουστευμένα στο μη περαιτέρω. Αν θέλουν να γίνουν ελκυστικά στο νεανικό κοινό, τα παραδοσιακά κόμματα χρειάζεται να υιοθετήσουν κι εκείνα καινοτόμες οργανωτικές δομές και τρόπους επικοινωνίας (δίνοντας έμφαση στα κοινωνικά δίκτυα).

3. Διατυμπανίστε περισσότερο την ιδεολογία σας

Μια από τις βασικές αιτίες κινητοποίησης των οπαδών των λαϊκιστικών δυνάμεων είναι η τεχνοκρατική πολιτική νοοτροπία που χαρακτηρίζει την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η διαχείριση κρίσεων σε ένα πολύπλοκο διεθνές περιβάλλον απαιτεί τεχνοκρατικές λύσεις. Αλλά από την τεχνοκρατία απουσιάζει παντελώς κάθε πολιτική ελκυστικότητα, καθώς υπογραμμίζει διαρκώς τα υφιστάμενα εμπόδια, τους περιορισμούς και την ανάγκη για εμπειρογνωμοσύνη προκειμένου να γίνουν οι απαραίτητοι ελιγμοί που θα τους αποφύγουν. Αν όμως τα κόμματα εξουσίας θέλουν να γίνουν πιο ελκυστικά, θα ήταν προτιμότερο να μιλάνε για τις δυνατότητες, τις αξίες και τους τελικούς στόχους που υπηρετούν οι αποφάσεις τους. Αν τα κατεστημένα κόμματα θέλουν να αντιμετωπίσουν την κρίση νομιμοποίησης και αντιπροσώπευσης της σύγχρονης δημοκρατίας, θα πρέπει να διατυμπανίζουν περισσότερο την ιδεολογία και τις αξίες τους, με τις πράξεις και τα λόγια τους. Αλλιώς, οι ψηφοφόροι δεν κατανοούν το νόημα της πολιτικής, που δεν είναι

άλλο από την προσπάθεια να γίνει πράξη μια κοινωνία όπου η ζωή να είναι καλύτερη και που να βασίζεται σε σαφή ιδανικά.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο π.χ. επικρατεί γενική κατάπληξη με την άνοδο του «Κόμματος Ανεξαρτησίας του Ηνωμένου Βασιλείου» (UKIP), που όμως εξηγείται μάλλον εύκολα. Ο Νίγκελ Φάρατζ (Nigel Farage) είναι ένας από τους καλύτερους ρήτορες στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο. Μπορεί να γίνει πολύ πειστικός διότι χρησιμοποιεί έντονα ιδεολογικά επιχειρήματα κατά της ΕΕ, μην παραλείποντας ποτέ να αναφέρεται σε ορισμένες θεμελιώδεις αξίες-κλειδιά: την δημοκρατία, την ελευθερία και την εθνική κυριαρχία. Παρομοίως, η επιτυχία του ακροδεξιού κόμματος της Ουκρανίας «Σβόμποντα» («ελευθερία») υπογραμμίζει μια άλλη γενικότερη τάση της ευρωπαϊκής πολιτικής: την επιστροφή της ιδεολογίας. «Η “σβόμποντα” είναι το μόνο μείζων κόμμα που το πρόγραμμά του στηρίζεται σε μια ιδεολογία που οι ηγέτες και τα στελέχη του κόμματος υπερασπίζονται με συνέπεια, για πολύ καιρό... Οι ψηφοφόροι μοιάζει να έχουν μπουχτίσει από κόμματα με ασαφείς ιδεολογικές αρχές ή κόμματα που προσπαθούν να παίξουν σε “όλα τα ταμπλό”, όπως είναι το “Κόμμα των Περιφερειών” ή η “Πατρίδα”».

4. Γίνετε λιγότερο επαγγελματίες

Το να επιχειρηματολογεί κανείς κατά του πολιτικού επαγγελματισμού μοιάζει μάλλον παράξενο και... αντιεπαγγελματικό, αλλά είναι εν πολλοίς κρίσιμο προκειμένου να διατηρηθεί η σωστή ισορροπία μεταξύ του επαγγελματισμού και της πιο αυθόρμητης σχέσης με την πολιτική. Σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη οι ψηφοφόροι στρέφουν τα νώτα στην πολιτική διότι την θεωρούν ως πολύ επαγγελματική, υπό την έννοια πως εκτιμούν πως τα κόμματα έχουν μετεξελιχτεί σε αποτελεσματικότετους μεν ψηφοθηρικούς μηχανισμούς, που όμως οι «επιτελείς» και τα «στελέχη» τους αξιοποιούν για αυστηρά ιδιοτελή συμφέροντα, χρησιμοποιώντας τους ψηφοφόρους απλά ως μέσο πρόσβασης και παραμονής στην εξουσία. Παράλληλα το πολιτικό προσωπικό, ακόμα και στην αριστερά, μοιάζει να έχει ως κίνητρο περισσότερο μια καλοσχεδιασμένη ατομική πολιτική σταδιοδρομία, ενώ αυξάνουν τα

σημάδια πως το κλαμπ των πολιτικών γίνεται όλο και πιο κλειστό. Αν τα μείζονα κόμματα (ιδίως της αριστεράς) επιθυμούν να πετύχουν, θα πρέπει να προσπαθήσουν να συμμαχήσουν ή να συμπεριλάβουν στις τάξεις τους πολλούς από τους «ερασιτέχνες» της πολιτικής που δεν διαθέτουν κομματικές περγαμηνές (και προέρχονται από τις μη-κυβερνητικές οργανώσεις, τα κινήματα νεολαίας, ακόμα και τα συνδικάτα). Ταλαντούχοι ρήτορες χωρίς κομματική ιδιότητα και δημόσια προβολή, μπορούν να φέρουν φρέσκο αέρα στα κομματικά γραφεία, να βελτιώσουν την μουντή γραφειοκρατική εικόνα των κομμάτων και να βοηθήσουν στην αποκατάσταση λίγης εμπιστοσύνης στην πολιτική.

Συμπερασματικά, προκειμένου να καταπολεμήσουμε την αυξανόμενη απειλή του λαϊκισμού (δεξιού, αλλά και αριστερού), χρειάζεται να εγκαταλείψουμε μια διαδεδομένη αυταπάτη: τα λεφτά και η οικονομία από μόνα τους δεν εξηγούν την άνοδο του λαϊκισμού και του εξτρεμισμού. Η υλιστική προσέγγιση σύμφωνα με την οποία ο λαϊκισμός και ο εξτρεμισμός μπορούν να αντιμετωπισθούν αποκλειστικά με επιδόματα προνοίας και αναδιανομή εισοδήματος είναι λανθασμένη. Οι περισσότεροι εξ όσων τείνουν ευήκοον ους στην αντισυστημική ρητορική δεν είναι «οι χαμένοι της παγκοσμιοποίησης (ή της κρίσης ή της μετάβασης)». Οι περισσότεροι ψηφοφόροι δεν υπερψηφίζουν λαϊκιστικά κινήματα ελπίζοντας σε περισσότερα υλικά οφέλη. Το κάνουν διότι θεωρούν τους πολιτικούς των κινήματων αυτών πιο πειστικούς και αξιόπιστους. Τα κατεστημένα κόμματα χρειάζεται να κατανοήσουν τους λόγους για τους οποίους μερικά νέα λαϊκιστικά κινήματα μπορεί να είναι τόσο πετυχημένα, ακόμα και να μιμηθούν ορισμένες από τις μεθόδους τους (αλλά όχι την ιδεολογία τους!) προκειμένου να επαναπατρίσουν τους οπαδούς τους και να διατηρήσουν τις θέσεις τους.

Ο Péter Krekó είναι Ούγγρος πολιτικός επιστήμονας. Το άρθρο του με τον πρωτότυπο τίτλο *Dangerous harbours: Populism, extremism and young people* δημοσιεύτηκε στο policy-network.net και μεταφράστηκε από το prol.gr

Πηγή/φωτό: TnxS